

Юридичні науки

УДК 347.962

Гудима Віталій Валерійович

*викладач кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
Львівський університет бізнесу та права*

Гудыма Виталий Валерьевич

*преподаватель кафедры судоустройства, прокуратуры и адвокатуры
Львовский университет бизнеса и права*

Hudyma Vitaliy

Lecturer of the Department of Judiciary, Prosecution and Advocacy

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0001-6708-3910

**ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД
ФОРМУВАННЯ СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ
ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ ОСНОВ
ФОРМИРОВАНИЯ СУДЕЙСКОГО КОРПУСА
THE CONCEPT AND ESSENCE OF THE DEMOCRATIC
FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF THE CORPS OF JUDGES**

Анотація. У статті представлено сутнісні особливості демократичних засад формування корпусу суддів в Україні. З'ясовано, що особливості демократичних засад формування корпусу суддів в Україні регулюється Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», Законом України «Про вищу раду правосуддя». Встановлено, що теорія демократії на сьогодні не має єдиної цілісної концептуалізації, тому найчастіше категорія «демократія» тлумачиться у двох аспектах – як інструмент політики та як наукова категорія. Визначено, що демократична система на сьогодні перебуває у чотирьох

вимірах: 1) конституційному; 2) електоральному; 3) інституційному; 4) вимірі стану забезпеченості прав та свобод людини. Доведено, що судова влада повинна функціонувати у рамках народного контролю і недопущення будь-якого виду чи форми стороннього впливу у процес здійснення правосуддя. Виявлено, що демократичний процес заміщення посад суддів складається із низки етапів, головним із яких є те, що на посаду судді повинні обиратися особи, що мають до себе високий рівень довіри з боку виборців, та спроможні у перспективі здійснювати правосуддя на високому рівні. Встановлено, що демократичні засади формування корпусу суддів (суддівського корпусу) в Україні є чітко виражені у законодавстві у вигляді фундаментальних та водночас основоположних ідей, керівних правил, якими визначається демократичний розвиток як держави, так і суспільства, а також являють собою цілісний комплекс ідей, завдань та принципів, якими закріплюються чи впливають із суті норм Конституції України та інших законів. З'ясовано, що професійні судді, насамперед, мають бути громадянами України, призначатись та обіймати посади згідно вимог, передбачених законодавством. Визначено, що перш ніж обійняти посаду судді, потенційний кандидат має бути громадянином України, не бути молодшим за тридцять та старшим за шістдесят п'ять років, мати вищу юридичну освіту, мати стаж професійної діяльності у галузі права мінімум п'ять років, бути доброчесним, компетентним і досконало володіти державною мовою. Доведено, що демократичні засади формування корпусу суддів в Україні поділяються на дві особливі категорії – нормативно-ціннісні засади та інституційні засади. Зазначено, що перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження зарубіжного досвіду комплектування суддівського корпусу (корпусу суддів).

Ключові слова: суд, суддя, демократія, корпус суддів, правосуддя, судова влада.

Аннотация. В статье представлены сущностные особенности демократических основ формирования корпуса судей в Украине. Установлено, что особенности демократических основ формирования корпуса судей в Украине регулируется Конституцией Украины, Законом Украины «О судоустройстве и статусе судей», Законом Украины «О Высшем совете правосудия». Установлено, что теория демократии сегодня не имеет единой целостной концептуализации, поэтому чаще всего категория «демократия» трактуется в двух аспектах – как инструмент политики и как научная категория. Определено, что демократическая система в настоящее время находится в четырех измерениях: 1) конституционном; 2) электоральном; 3) институциональном; 4) измерении состояния обеспеченности прав и свобод человека. Доказано, что судебная власть должна работать в рамках народного контроля и недопущения любого вида или формы постороннего влияния в процесс осуществления правосудия. Выявлено, что демократический процесс замещения должностей судей состоит из ряда этапов, главным из которых является то, что на должность судьи должны избираться лица, имеющие к себе высокий уровень доверия со стороны избирателей, и способны в перспективе осуществлять правосудие на высоком уровне. Установлено, что демократические принципы формирования корпуса судей (судейского корпуса) в Украине четко выражены в законодательстве в виде фундаментальных и одновременно основополагающих идей, руководящих правил, которыми определяется демократическое развитие как государства, так и общества, а также представляют собой целостный комплекс идей, задач и принципов, которыми закрепляются или вытекают из сути норм Конституции Украины и других законов. Выяснено, что профессиональные судьи, прежде всего, должны быть гражданами Украины, назначаться и занимать должности согласно требований,

предусмотренных законодательством. Определено, что прежде чем занять должность судьи, потенциальный кандидат должен быть гражданином Украины, не быть моложе тридцати и старше шестидесяти пяти лет, иметь высшее юридическое образование, иметь стаж профессиональной деятельности в области права минимум пять лет, быть добродетельным компетентным и в совершенстве владеть государственным языком. Доказано, что демократические принципы формирования корпуса судей в Украине делятся на две особые категории – нормативно-ценностные основы и институциональные основы. Отмечено, что перспективами дальнейших исследований в этом направлении является исследование зарубежного опыта комплектования судейского корпуса (корпуса судей).

Ключевые слова: *суд, судья, демократия, корпус судей, правосудие, судебная власть.*

Summary. *The article presents the essential features of the democratic foundations of the formation of the corps of judges in Ukraine. It has been established that the peculiarities of the democratic foundations of the formation of the corps of judges in Ukraine are regulated by the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On the Judicial System and the Status of Judges», and the Law of Ukraine «On the High Council of Justice». It has been established that the theory of democracy today does not have a single integral conceptualization, therefore, most often the category of «democracy» is interpreted in two aspects – as a policy tool and as a scientific category. It is determined that the democratic system is currently in four dimensions: 1) constitutional; 2) electoral; 3) institutional; 4) measuring the state of provision of human rights and freedoms. It has been proven that the judiciary should work within the framework of popular control and the prevention of any kind or form of outside influence in the process of administering justice. It was revealed that the*

democratic process of filling the posts of judges consists of a number of stages, the main one of which is that persons who have a high level of confidence in themselves from the voters and are capable of administering justice at a high level in the future should be elected to the post of judge. It has been established that the democratic principles of the formation of the corps of judges (judges) in Ukraine are clearly expressed in the legislation in the form of fundamental and at the same time fundamental ideas, guidelines that determine the democratic development of both the state and society, and also represent an integral complex of ideas, tasks and principles that enshrine or follow from the essence of the norms of the Constitution of Ukraine and other laws. It was found that professional judges, first of all, must be citizens of Ukraine, appointed and hold positions in accordance with the requirements provided for by law. It has been determined that before taking up the office of a judge, a potential candidate must be a citizen of Ukraine, not younger than thirty or older than sixty-five years, have a higher legal education, have at least five years of professional experience in the field of law, be virtuous, competent and fluent in state language. It is proved that the democratic principles of the formation of the corps of judges in Ukraine are divided into two special categories – the normative and value foundations and the institutional foundations. It is noted that the prospects for further research in this direction are the study of foreign experience in the recruitment of the judiciary (the corps of judges).

Key words: court, judge, democracy, corps of judges, justice, judiciary.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України у світовий, зокрема європейський економічний, політичний і правовий простір, потрібно удосконалити існуючу правову систему та процеси, пов’язані із нею. Опираючись на демократичні перетворення, слід відмітити, що їх вплив особливо відображається на діяльності судових органів, зокрема у контексті удосконалення процедури формування корпусу суддів

(суддівського корпусу).

Процедура формування корпусу суддів – це одна із особливих сфер, яка вимагає особливого та індивідуального підходу з боку держави. Варто відзначити, що ефективність функціонування судових органів, насамперед, залежить від рівня кваліфікованості та професіоналізму суддів, що становлять основу суддівського корпусу.

Тому, акцентуючи увагу на вищезазначеному, слід відмітити, що актуальність тематики дослідження націлена на представлення особливостей формування корпусу суддів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування корпусу суддів займаються багато науковців та практиків-юристів, зокрема значні дослідження у цьому напрямку проводять В. Бігун [1], В. Божко [2], Е. Васьковський [3], В. Гессен [4], О. Долженков [5], А. Коні [6], О. Марцеляк [7], С. Марцеляк [8], І. Мукомела [9], С. Обрусна [10], С. Прилуцький [11], Н. Радутна [12], Л. Слободяник [13], В. Случевський [14], С. Степанов [15], І. Фойницький [16], В. Шаповал [17] та інші.

Так, С. Степанов [15] в контексті проведених досліджень серед головних історичних етапів формування і діяльності корпусу суддів виділяє демократичний етап. Цей етап, з позиції науковця, настав після проголошення незалежності України. Основна суть демократичного етапу формування корпусу суддів впливає із того, що правосуддя в Україні проводять виключно суди (стаття 124 Конституції України [18]).

Л. Слободяник у праці [13] зазначає, що одним із ключових демократичних шляхів формування корпусу професійних суддів в Україні виступає виборність суддів. Цей демократичний крок, на думку науковця, сприятиме формуванню безстороннього і справедливого корпусу суддів.

Аналіз джерел [1–17] дає підстави зазначити, що проблематика формування корпусу суддів в контексті демократизації правової системи України вимагає проведення більш ґрунтовних досліджень.

Мета статті. Метою статті є розкрити сутнісні особливості демократичних засад формування корпусу суддів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж приступити до розкриття сутнісних особливостей демократичних засад формування корпусу суддів в Україні, слід, насамперед, встановити, що на сьогодні слід визначати під засадами.

Так, категорія «засада» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови [19] трактується як база чогось головного та те, на чому може щось ґрунтуватися.

Водночас на думку багатьох науковців, поняття «засади» та «принципи» є однорідними та близькими за значеннями. Як підтвердження, В. Божко [2] здійснив детальний аналіз деяких рішень Конституційного Суду України в контексті відповідних правових позицій, та заявив, що терміни «засада» та «принцип» є близькими за сутністю, проте це не тотожні категорії, тобто не синоніми. Поняття «засада» є більш ширшим за поняття «принцип», тому сутність поняття «засада» може бути розкрита через сутність поняття «принцип». Натомість сутність поняття «принцип» не може бути виражена через сутність поняття «засада».

О. Марцеляк [7] в контексті проведеного дослідження зазначає, що все частіше як у законодавстві, так і у науковій літературі, на заміну латинському терміну «принцип», який, до прикладу, представляє собою термін-інтернаціоналізм, вживається термін «засада», який власне властивий українській мові.

Окрім того, С. Марцеляк [8], аналізуючи зміст категорій «засада» та «принцип», зауважує, що у законодавстві загалом не до кінця ці категорії є розмежованими. Тому, опираючись на зазначеному, науковець стверджує, що:

1) категорію «засада» та категорію «принцип» не потрібно розглядати ізольовано, тому що ці категорії виступають базисами

закономірностей та засобом для удосконалення права з позиції практичного підходу;

2) одним із найближчих синонімів до поняття «принцип» є поняття «засада»;

3) дивлячись крізь призму правових категорій, поняття «засада» охоплює значно ширший обсяг правових явищ, на відміну від поняття «принцип»;

4) у юридичній літературі поняття «принцип» є більш широковживаним поняттям, на відміну від поняття «засада».

Тому, з огляду на зазначене вище, доцільно відмітити, що категорія «засада» тлумачить більш основні та водночас ключові закономірності досліджуваного явища. Поряд з тим, реалізації засад, що виступають нормативно-регуляторною частиною діяльності і функціонування трьох гілок державної влади, відбувається через спеціальний механізм і конкретних суб'єктів, що відповідають за умови забезпечення незалежності, ефективності, самостійності і професіоналізму цілісної діяльності держави у конкретній із гілок влади.

Акцентуючи увагу на демократичних засадах, зокрема на понятті «демократичний», слід відмітити, що це поняття походить від поняття «демократія» та тлумачиться як «заснована та побудована на принципах демократії система [20].

Варто відзначити, що теорія демократії на сьогодні не має єдиної цілісної концептуалізації. Така позиція ґрунтується на присутності досить великої кількості визначень і вимірів цього поняття.

Проведений аналіз літератури дозволяє відмітити, що найчастіше категорія «демократія» тлумачиться у двох аспектах – як інструмент політики та як наукова категорія. При чому такі два найпоширеніші тлумачення цієї категорії є взаємопов'язаними між собою. У такому контексті взаємопов'язаності вони певним чином змінюють значення

категорії «демократія».

За результатами вивчення як теоретичних основ, так і норм чинного законодавства, які представлені у [5], варто відмітити, що демократична система на сьогодні перебуває у чотирьох вимірах:

- 1) конституційному;
- 2) електоральному;
- 3) інституційному;
- 4) вимірі стану забезпеченості прав та свобод людини.

Акцентуючи увагу на демократичній системі у конституційному вимірі, то слід відмітити, що така система значно ширша, ніж поняття «політичний режим». Демократична система у конституційному вимірі характеризується як така форма правління, за якої цілісно взаємопов'язаними є діяльність органів державної влади, порядок їх формування та їх конституційна структура. Демократія як інституціональна система, характеризується тим, що у ній функціонують політичні інститути, до компетенції яких належить забезпечення реалізації основних принципів демократії. Водночас демократія у електоральному вимірі характеризується ознакою виборності, тобто принципом виборності наділені органи державної влади і органи місцевого самоврядування у вигляді волевиявлення громадян (зокрема через референдуми, електронну демократію чи плебілисти). Окрім волевиявлення громадян, демократія у електоральному вимірі забезпечується через принципи громадянського контролю і підзвітності.

Розглядаючи категорію «демократія», слід відмітити, що цей термін має давньогрецьке походження та тлумачиться як ідея влади народу (громадян певної держави). Виходячи із політичного аспекту, термін «демократія» має більш широке трактування. Водночас якщо говорити про юридичний аспект, то термін «демократія» трактується у більш вузькому значенні. З огляду на зазначене вище, поняття «демократія» трактується як

політико-правова форма реалізації громадянами влади, що проявляється за рахунок участі громадян у процесі управління державними справами. На таких аспектах будується демократична участь громадян та демократичне прийняття ними рішень [9].

Треба зауважити, що у Конституції України [18] зазначено, що єдиним носієм суверенітету і єдиним джерелом державної влади в Україні виступає народ. Народ здійснює владу, дану йому законом, безпосередньо та через органи державної влади і органи місцевого самоврядування (відповідно до статті 5 Конституції України [18]) Водночас статтею 69 Конституції України [18] зазначено, що народне волевиявлення проявляється через вибори, референдуми і інші форми виявлення демократії.

Окрім зазначеного, слід відмітити, що у Конституції України [18] закріплена ідея народного суверенітету, в основі якої лежить удосконалення механізмів дотримання демократичних принципів. Варто відмітити, що сучасний етап розвитку України як правової держави свідчить про те, що народовладдя закріплюється як ідея та виходить із принципу конституційного ладу України.

У Юридичній енциклопедії [21] термін «демократія» трактується як форма прямого народовладдя, тобто владу здійснює безпосередньо народ, не створюючи при цьому жодних постійних чи інших інститутів, та відповідно до форм, що визначені Конституцією України і іншими законами. Така форма демократії побудована на загальному принципі, тобто воля народу у демократичній державі та державна влада повинні бути взаємопов'язаними та тотожними. Тут зазначається, що народ безпосередньо має право участі у прийнятті важливих політичних рішень чи здійсненні народовладдя.

Важливий вплив на забезпечення народного суверенітету мають політичні права, які безпосередньо сприяють участі громадян у

формуванні та здійсненні влади. До прикладу, у статті 38 Конституції України [18] зазначено, що мають місце права обирати і права бути обраними. Така позиція права встановлена Конституційним Судом України, відповідно до якої громадяни мають право голосу на виборах та референдумі. Право виступає частиною процесу безпосереднього здійснення народом влади [17].

З позиції В. Бігуна [1], самостійною державною владою виступає судова влада, яка, до прикладу, може виступати у режимі судової демократії. Станом на сьогодні немає нічого дивного у тому, що народ бере безпосередню участь у проведенні правосуддя. Така думка вказує на формування соціального права, в контексті якого судді здійснюють правосуддя.

У такому аспекті судова влада повинна функціонувати у рамках народного контролю і недопущення будь-якого виду чи форми стороннього впливу у процес здійснення правосуддя. При цьому доцільно відзначити позицію В. Гессена, який зазначає, що суддя зобов'язаний констатувати право, за яким забезпечується захист інших прав і законних інтересів. Тому ухвалення суддями судових рішень повинно базуватися не на мотивах суспільної або приватної значимості та користі, а на праві безпосередньо. Акцентуючи увагу на цьому, суддя не формує, а проводить констатацію права, тому судова діяльність має бути вільною і незалежною [4].

Водночас А. Коні [6] наголошує, що основне покликання судді націлене на докладення свого розуму, совісті, досвіду та знань для осягнення юридичної та загалом життєвої правди справи, яка розглядається. Правила, встановлені законом, можуть втрачати свою силу та значення, якщо ними недосвідчено, грубо та недобросовісно користуватись. Якщо правила досить глибоко націлені на вирішення долі особистості, то можна сказати, що вони виступають важливим

інструментом підтримання суспільного життя на високому рівні.

Слушною у такій ситуації є те, що в основу проблематики професійної придатності судді закладено поняття виборності посади судді, при чому результати виборів – це своєрідне волевиявлення виборців. Демократичний процес заміщення посад суддів складається із низки етапів, головним із яких є те, що на посаду судді повинні обиратися особи, що мають до себе високий рівень довіри з боку виборців, та спроможні у перспективі здійснювати правосуддя на високому рівні [12].

При цьому, Є. Васьковський [3] зазначає, що теоретичні аспекти комплектування судових органів персоналом полягають у тому, що:

- виборчий процес проявляється здебільшого у формах, за якими суддів обирають громадяни держави, маючи на те відповідні політичні права, чи державні органи, спеціальні колегії;

- судді обираються судовими колегіями за наявністю відкритої вакансії (у такому випадку присутній процес самозаповнення судів чи кооптація);

- судді обираються урядом, місцевими органами влади, центральною владою безпосередньо;

- судді призначаються урядом за результатами конкурсу, тобто обираються із списку кандидатів, що претендують на посади суддів, у відповідності до спеціально затвердженої процедури.

Натомість В. Случевський [14] зазначає, що суддя може вступити на посаду у випадках, якщо:

- його обрано на посаду судді суспільством чи його представниками;

- його обрано судовою установою, де наявна відкрита вакансія;

- його призначив уряд;

- за результатами жеребкування його було обрано з поміж інших

претендентів, оскільки він відповідав визначеним законодавством вимогам.

Свою чергою, у джерелі [16] виокремлено дві основні форми, за якими відбувається призначення суддів на посади. При цьому, основний контекст такого процесу націлений на виборних засадах, за якими відбувається формування суддівського корпусу. Так, вибори проводяться у певний, при чому, нетривалий термін, що виступає одним із головних засобів здійснення громадського контролю. За таких умов посаду судді обіймають тільки досвідчені та достойні кандидати.

У джерелі [22] зазначено, що термін «виборність суддів» не акцентує увагу на порядку, що передбачений конституціями багатьох держав, згідно якого судді вищих судових інстанцій повинні обиратися парламентом, при чому за поданням глави таких держав. Процедура такого обрання свідчить про залучення у цей процес відразу двох гілок державної влади.

Враховуючи вищезазначене, а також, здійснивши аналіз норм чинного законодавства, слід відмітити, що демократичні засади формування корпусу суддів (суддівського корпусу) в Україні є чітко виражені у законодавстві у вигляді фундаментальних та водночас основоположних ідей, керівних правил, якими визначається демократичний розвиток як держави, так і суспільства. У такому контексті відбувається також формування корпусу суддів.

У ході аналізу демократичних засад формування корпусу суддів, доцільно також визначити зміст такої категорії як «корпус суддів» чи «суддівський корпус». При цьому, слід зауважити, що проблематика формування корпусу суддів на сьогодні виступає предметом досліджень багатьох вчених, які насамперед намагаються розкрити зміст цього поняття.

За результатами проведеного аналізу наукової літератури і норм та положень чинного законодавства України, встановлено, що професійні

судді, насамперед, мають бути громадянами України, призначатись та обіймати посади згідно вимог, передбачених Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [23], Конституцією України [18] та іншими законами і законодавчими актами України. У правовій літературі досить часто спільноту суддів називають корпусом суддів чи суддівським корпусом. Окрім того, існують і інші синоніми до поняття «корпус суддів» чи «суддівський корпус», а саме «склад суддів», «суддівське співтовариство» тощо.

Так, статтею 69 «Вимоги до кандидатів на посаду судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [23] зазначено, що, перш ніж обійняти посаду судді, потенційний кандидат має відповідати низці вимог, зокрема:

- 1) бути громадянином України;
- 2) не бути молодшим за тридцять та старшим за шістдесят п'ять років;
- 3) мати вищу юридичну освіту;
- 4) мати стаж професійної діяльності у галузі права мінімум п'ять років;
- 5) бути доброчесним, компетентним і досконало володіти державною мовою.

Акцентуючи увагу на юридичній природі терміну «корпус суддів», С. Обрусна [10] зазначає, що, до прикладу, під поняттям «корпус» слід розуміти сукупність осіб, що володіють певним однаковим чи однорідним фахом, займають однакове чи однорідне службове становище. Також науковцем зазначено, що поняття «корпус суддів» чи «суддівський корпус» тісно взаємопов'язане із такими поняттями, як «кандидат, що претендує на посаду судді», «добір кандидатів на посади суддів».

Разом з тим, С. Прилуцький [11] відзначає, що в основу механізму формування суддівського корпусу закладено безперервний цикл обігу

складу професійних суддів, зокрема порядок набуття судової служби та порядок припинення судової служби. Натомість С. Обрусна [10] стверджує, що під суддівським корпусом України слід розуміти склад осіб, які вчиняють правосуддя. До складу таких осіб належать професійні судді, а у поодиноких випадках, які визначені законом – присяжні і народні засідателі.

На сьогодні у законодавчих актах та нормах сутність терміну «суддівський корпус» не розкрита. Натомість поняття «формування суддівського корпусу» має місце у деяких законодавчих актах та нормах.

Так, до прикладу, у Законі України «Про Вищу раду правосуддя» [24] термін «корпус суддів» згадується у ч. 1 статті 1 «Статус Вищої ради правосуддя» та статті 19 «Присяга члена Вищої ради правосуддя». Своєю чергою, терміну «формування суддівського корпусу» присвячена глава 2 «Участь у формуванні суддівського корпусу» Розділу II «Особлива частина» Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [24].

Відтак, глава 2 «Участь у формуванні суддівського корпусу» Розділу II «Особлива частина» Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [24] присвячена питанням:

- розгляду Вищою радою правосуддя рекомендацій, що подані Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (стаття 36);
- ухвалення Вищою радою правосуддя рішення стосовно кандидата, що претендує на посаду судді (стаття 37);
- оскарження рішення, ухваленого Вищою радою правосуддя стосовно кандидата, що претендує на посаду судді (стаття 38).

Відповідно до статті 36 «Розгляд Вищою радою правосуддя рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [24], судді призначаються на посаду Президентом України, але за поданням Вищої ради правосуддя. При цьому Вища рада правосуддя має ухвалити рішення про подання, яке вносить

Президентові України, щодо призначення відповідного судді на посаду. До того, Вища рада правосуддя має розглянути подані Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рекомендації щодо кандидатури відповідного кандидата, що претендує на посаду судді, а також подане кандидатом досьє.

Разом з тим, на засіданні Вищої ради правосуддя у пленарному складі ухвалюється рішення стосовно кандидата, який претендує на посаду судді. Ухваленим вважається рішення, яке вноситься Президентові України про призначення відповідного кандидата на посаду судді, якщо за нього не менше 14-ти членів Вищої ради правосуддя віддали свій голос. У випадку меншої кількості голосів, то Вища рада правосуддя ухвалює рішення, у якому визначає відмову про призначення кандидата на посаду судді (згідно статті 37 «Рішення Вищої ради правосуддя щодо кандидата на посаду судді» Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [24]).

Треба також відмітити, що якщо Вища рада правосуддя ухвалила рішення про відмову подання про призначення кандидата на посаду судді, що вноситься Президентові України, то воно може бути оскаржене і відповідно скасоване згідно підстав, що визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [23] (відповідно до статті 38 «Оскарження рішення Вищої ради правосуддя щодо кандидата на посаду судді» Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [24]).

З огляду на зазначене вище, слід відмітити, що проблематика формування корпусу суддів, виходячи із демократичних засад, виступає ключовим предметом досліджень багатьох науковців не лише України, але і зарубіжних. В Україні має місце ситуація, за якої законодавство формується хаотично та досить динамічно, оскільки опирається як на старі законодавчі акти, так і на нові законодавчі акти, що були, до прикладу, прийняті спонтанно чи з поспіхом. Тому, для вирішення такої проблеми у перспективі слід ухвалювати такі законодавчі акти, в яких присутній

нерозривний взаємозв'язок між теоретичними концептуальними засадами та практичними потребами.

Акцентуючи увагу на вище представленому, слід відмітити, що демократичні засади формування корпусу суддів в Україні являють собою цілісний комплекс ідей, завдань та принципів, якими закріплюються чи впливають із суті норм Конституції України та інших законів.

Треба відмітити, що демократичні засади виступають правовою базою формування корпусу суддів та на їх основі відбувається взаємовплив між суб'єктами, які, насамперед, відповідають за формування корпусу професійних суддів в Україні, і інститутами громадянського суспільства у контексті формування таких умов, в яких судова влада України буде незалежною, професійною та ефективною.

Слід констатувати, що демократичні засади формування корпусу суддів в Україні поділяються на дві особливі категорії:

1) нормативно-ціннісні засади, якими передбачені цілі, пріоритетні завдання і конституційно-правовий статус суб'єктів, що відповідають за процедуру формування корпусу суддів;

2) інституційні засади, якими передбачені принципи, особливості діяльності, взаємозв'язок між суб'єктами, відповідальність суб'єктів за формування корпусу суддів.

Своєю чергою, інституційні засади поділяються на:

а) правові засади, якими визначена діяльність суб'єктів у сфері формування корпусу професійних суддів;

б) правові засади, якими передбачено безпосередню участь народу у процедурі формування корпусу професійних суддів в Україні;

в) правові засади, які відображають взаємовплив між суб'єктами, що прямо чи опосередковано задіяні у процедурі формування корпусу професійних суддів в Україні.

Дослідження засвідчують, що демократичні засади у контексті

формування корпусу професійних суддів проявляються по-різному. Так, наприклад, у напрямку комплектування органів, що відповідають за забезпечення незалежності судової гілки влади вони є одними, а у напрямках підзвітності перед суспільством – іншими.

Висновки і перспективи подальших розвідок. За результатами опрацювання джерел [1–24] розкрито сутнісні особливості демократичних засад формування корпусу суддів в Україні. З'ясовано також, що:

– особливості демократичних засад формування корпусу суддів в Україні регулюється Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», Законом України «Про вищу раду правосуддя»;

– поняття «засада» є більш ширшим за поняття «принцип», тому сутність поняття «засада» може бути розкрита через сутність поняття «принцип»;

– теорія демократії на сьогодні не має єдиної цілісної концептуалізації, тому найчастіше категорія «демократія» тлумачиться у двох аспектах – як інструмент політики та як наукова категорія;

– демократична система на сьогодні перебуває у чотирьох вимірах: 1) конституційному; 2) електоральному; 3) інституційному; 4) вимірі стану забезпеченості прав та свобод людини;

– судова влада повинна функціонувати у рамках народного контролю і недопущення будь-якого виду чи форми стороннього впливу у процес здійснення правосуддя;

– демократичний процес заміщення посад суддів складається із низки етапів, головним із яких є те, що на посаду судді повинні обиратися особи, що мають до себе високий рівень довіри з боку виборців, та спроможні у перспективі здійснювати правосуддя на високому рівні;

– демократичні засади формування корпусу суддів (суддівського корпусу) в Україні є чітко виражені у законодавстві у вигляді

фундаментальних та водночас основоположних ідей, керівних правил, якими визначається демократичний розвиток як держави, так і суспільства;

– демократичні засади формування корпусу суддів в Україні являють собою цілісний комплекс ідей, завдань та принципів, якими закріплюються чи впливають із суті норм Конституції України та інших законів;

– професійні судді, насамперед, мають бути громадянами України, призначатись та обіймати посади згідно вимог, передбачених законодавством;

– перш ніж обійняти посаду судді, потенційний кандидат має бути громадянином України, не бути молодшим за тридцять та старшим за шістдесят п'ять років, мати вищу юридичну освіту, мати стаж професійної діяльності у галузі права мінімум п'ять років, бути добросовісним, компетентним і досконало володіти державною мовою;

– демократичні засади формування корпусу суддів в Україні поділяються на дві особливі категорії: 1) нормативно-ціннісні засади, якими передбачені цілі, пріоритетні завдання і конституційно-правовий статус суб'єктів, що відповідають за процедуру формування корпусу суддів; 2) інституційні засади, якими передбачені принципи, особливості діяльності, взаємозв'язок між суб'єктами, відповідальність суб'єктів за формування корпусу суддів.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження зарубіжного досвіду комплектування суддівського корпусу (корпусу суддів).

Література

1. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення: монографія. Київ, 2011. 303 с.
2. Божко В. М. Аналіз співвідношень змісту термінів «засада» і

- «принцип» крізь призму правових позицій Конституційного Суду України // Вісник Львівського університету. Серія: Юридична. 2011. Вип. 54. С. 124–132.
3. Васьковський Е. В. Учебник гражданского процесса. Изд. второе. перераб. Москва: Издание Бр. Башмаковых. 1917. 429 с.
 4. Гессен В. М. О судебной власти. Судебная реформа. Т. 1. Москва, 1915. С. 1–15.
 5. Долженков О. О. Сучасна демократія: проблеми та перспективи // Актуальні проблеми політики. 2015. Вип. 54. С. 221–229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2015_54_26
 6. Кони А. Ф. Нравственные начала в уголовном процессе. Избранные произведения. Москва: Госюриздат, 1956. С. 19–48.
 7. Марцеляк О. Конституційні засади виборчого права України (загальнотеоретична характеристика) // Право України. 2013. № 5. С. 38–45.
 8. Марцеляк С. М. Поняття та риси засад виборів народних депутатів України // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2013. № 1077. Вип. 15. С. 61–66. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2013_1077_15_16
 9. Мукомела І. В. Трансформація демократії як політико-правової категорії в умовах інформаційного суспільства // Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2016. № 31. С. 25–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2016_31_5
 10. Обрусна С. Ю. Суддівський корпус України: поняття та правова характеристика // Форум права. 2010. № 3. С. 318–321.
 11. Прилуцький С. В. Формування судового корпусу: національний та світовий досвід // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць. Одеса: Юридична література, 2002. Вип. 13–14. С. 558–564.
 12. Радутная Н. В. Народный судья. Профессиональное мастерство и

- підготовка. Москва: Юридическая литература, 1977. 144 с.
13. Слободяник Л. Вибірне начало та його значення у формуванні суддівського корпусу // Юридичний вісник. 2014. № 6. С. 425–432. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_6_73
 14. Случевский В. Учебник русского уголовного процесса. Судоустройство – Судопроизводство. Спб.: Тип. М. М. Стасюлевича, 1913. 664 с. URL: <http://jurytrial.ru/media/files/library/file636.pdf>
 15. Степанов С. В. Историчні етапи формування та діяльності суддівського корпусу // Правова держава. 2015. № 20. С. 34–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2015_20_9
 16. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. СПб.: Альфа, 1996. Т. 1. 552 с.
 17. Шаповал В. Держава, влада, народ як категорії конституціоналізму // Право України». 2014. № 10. С. 151–174.
 18. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
 19. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>
 20. Словник української мови: в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.; ред. П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. Київ: Наук. думка, 1971. Т. 2. 550 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001603>
 21. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: Українська енциклопедія, 1998. Т. 1: А-Г. 672 с.
 22. Конституционное право зарубежных стран: учебник для вузов / под общ. ред. чл.-корр. РАН, проф. М. В. Баглая, д.ю.н., проф. Ю. И. Лейбо и д.ю.н., проф. Л. М. Энтина. Москва: НОРМА, 2004. 832 с.
 23. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. №

- 1402-VIII (із змінами і доповненнями). URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
24. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII (із змінами і доповненнями). URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>
25. Skoromnyy Y., Skrynkovsky R. Lustration as a Particular Procedure for Bringing a Judge to Justice in Ukraine // Path of Science. 2020. Vol. 6, No. 11. P. 1001–1009. doi: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.64-1>